

MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARDA TAJOVUZKOR XULQNI KORREKSIYALASH USULLARI

SURXANDARYO VILOYATI UZUN TUMANI

8- SONLI MAKTAB PSIXOLOGI

NUROVA MAHLIYO SOHIBOVNA

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda tajovuzkor xulq, agressivlik va uni korreksiyalash yo'llariga e'tibor qaratilgan. Muallif bolalarda agressiyaning kelib chiqish sabablari, kuzatiladigan muammolar, "Agressiya" va "Tajovvuzkorlik" tushunchalari, hamda bu holatlarni korreksiyalash usullari va psixologik maslahat berish haqida qisqacha so'z yuritadi.

Kalit so'zlar: agressiya , agressiv xatti-harakatlar, impulsivlik ,qo'rquv, tajovuz.....

KIRISH QISM

Har qanday jamiyatning kelajagi sog'lom fikrli, keng dunyoqarashli, ilmga chanqoq kreativ fikrlaydagan intellektual salohiyati yuksak taraqqiy etgan yoshlarga har tomonlama bog'liqdir. Barkamol sog'lom fikrli avlodgina Vatan va yurt oldidagi umumjamiyat ahamiyatiga ega bo'lgan mashqlarni harakatga qodir bo'lib, o'z xalqining tarixiy taqdirini belgilab bera oladi. Hozirgi kunda ta'lim –tarbiya borasida olib borilayotgan islohatlardan asosiy ko'zlangan maqsad har tomonlama barkamol shaxsni tarbiyalashdir. Maktabgacha davr bolaning o'sish , rivojlanish , o'zini nomoyon etishga intilish, o'rganish , bilish ishtiyoqi kuchli bo'lgan davrdir. Aynan shu davrda bola barkamol shaxs sifatida poydevor qo'yiladi. Inson agressiyasi ko'rinishlarining turli tuman tubsizligidan kelib chiqib , mazkur xulq-atvorni o'rganishda.

ASOSIY QISM

Maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik muammolaridan biri tajovuzkorlikdir. Bolalarning tajovuzkorligi turli shakllarda bo'lishi mumkin: jismoniy tajovuz (urish, itarish, tishlash, tupurish, chimchilash va h.k.) va tengdoshlarga ham, kattalarga nisbatan haqorat qilish, jozibali o'yinchoq uchun janjal , o'yinda etakchi o'rin va boshqalar. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ko'pchiligida tajovuzkor xatti-harakatlar kuzatilishi mumkin. Shu bilan birga, ba'zi bolalar tajovuzkorlikka nisbatan aniqroq moyillikni namoyon etadilar. Shu bilan birga, tajovuzkor bola nafaqat boshqalarga, balki, birinchi navbatda, o'ziga ham juda ko'p muammolarni keltirib chiqaradi. Vaqt o'tishi bilan tajovuzkor xatti-harakatlarning namoyon bo'lishi doimiy bo'lishi mumkin, bu esa o'z navbatida bolaning shaxsiyatida bu xususiyatlarning mustahkamlanishiga olib kelishi mumkin. Agar erta yoshda tajovuz ko'pincha

vaziyatga bog'liq bo'lsa, ya'ni bu bola u yoki bu ehtiyojni qondira olmaydigan, masalan, kerakli ob'ektni yoki kattalarning e'tiborini jalb qila olmaydigan yoki o'z manfaatlarini himoya qiladigan vaziyat bilan bog'liq. Keyinchalik kattaroq yoshda, tengdoshlarga "befarq" zarar ko'rinishi mumkin (agressiya o'z-o'zidan maqsad sifatida) va zo'ravonlikning eng shafqatsiz shakllarida namoyon bo'ladi. Uch yoshga kelib, o'g'il yoki qizning o'jarligi haqidagi shikoyatlar ko'proq davom etadi. Ushbu davrda 2-3 yoshli bolalar bolalar bog'chalariga kiradilar, bu erda M.D. Lisina, V.S. Muxina, L.D. Koshelevning so'zlariga ko'ra, tengdoshlar bilan o'zaro munosabatlar tajribasi ko'proq yoki kamroq uzoq muddatli xizmat ko'rsatish va boshqalarga qaratilgan harakatlarni qo'llash jarayoni sifatida shakllana boshlaydi. Aksariyat ota-onalar o'z farzandlarini tarbiyaga chaqirishda g'amxo'rlik, mehribonlik, sabr-toqat kabi xislatlar bilan yondashish o'rniga, kuch bilan ayniqsa, jismoniy jazo usuli bilan ta'sir o'tkazadilar. O'z navbatida bu xatti-harakatlar bolalarda agressiv xulqatvorning shakllanishiga zamin yaratadi. Bolalarda agressiya bugungi kunda ko'p kuzatiladigan muammolardan biridir. Agressivlik holati ko'pchilik kichik yoshdagi bolalarga xos bo'lib, ko'p hollarda agressiv xatti-harakat o'tish davrida, inqiroz shaklida namoyon bo'ladi. Bola yosh davrlar inqirozi paytida birmuncha qiyinchiliklarga ro'baro bo'lishi natijasida, unda agressiyaning ilk elementlari kuzatiladi. Insondagi agressivlik holati har qanday sabablarga bog'liq o'lib, bu holatning psixodagnostikasi, psixoprofilaktikasi bo'yicha horijda bir qancha tadqiqot ishlari olib borilgan va ulardan amalyotchi psixologlarimiz foydalanib kelmoqda. Shunday bo'lsada, maktabgacha ta'lim muassalari xodimlari va maktab psixologlari so'ngi paytlarda bolalarda agressivlik juda ko'payib ketayotganini ta'kidlab kelishadi. Bolalarda agressiv harakatlar ayniqsa, ularning o'tish davrida kuzatiladi. Odatda boladagi tushkinlik, siqilish holatlariga kattalar tomonidan yetarlicha e'tibor berilmaydi. Aslida bunday harakatlar bolada chuqur taassurot qoldirib, bolani rivojlanishi, mana shu o'tish davridan tezroq va yaxshi o'tishida birmuncha qiyinchiliklar tug'iladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalalarda agressiyaning, tajovuzkorlikning yuzaga kelishi quyidagi omillarga bog'liq;

Birinchi o'rinda oiladagi nosog'lom muhit: oilada mehr-muhabbatning yetishmasligi, sababsiz ko'p janjallar, nizolardir Farzand bilan yetarlicha vaqt o'tkazmaslik, uni muvaffaqiyatlariga befarqlik **Kattalarning munosabatlari:** qo'pol so'zlar, ko'p buyruq berish, arzimagan narsaga kamsitish Farzandini boshqa oila farzandi bilan taqqoslash

Televideniya: ko'rsatuvlar, jangari filmlar, ayrim multfilmlar

Bolalarda tajovuzkor xatti-harakatlarni tuzatish bo'yicha ishlar bir necha bosqichlardan iborat:

Muammoni aniqlash, bolaning ahvoliga tashxis qo'yish Xulq-atvorda og'ishlarni keltirib chiqaradigan sabablarni aniqlash Huquqbuzarliklarni bartaraf etish

usullarini aniqlash Agressiyadan qutulish uchun ishlash Bolada tajovuzga nima sabab bo'lishini to'g'ri aniqlash, muammo psixologik yoki jismoniy ekanligini aniqlash va tuzatishning samarali usullarini tanlash ma'lum bilim va tajribaga ega bo'lgan mutaxassisning vazifasidir.

Bolalarda agressivlikni bartaraf qilish uchun ularga quidagilarni tavsiya qilish mumkin:

- Yostiq bilan kurashish;
- Jismoniy harakatli o'yinlar bilan shug'ullanish;
- Qog'ozlarni yirtish;
- Urishgisi kelayotgan odamni rasmini chizish va uni yirtib tashlash;
- Psixogimnastika bilan shug'ullanish va boshqalar.

O'z his-tuyg'ularini aytishga qiynaladigan bolalarning agressiyasi, qasos olishdan forig' bo'lishlari uchun unda rivojlanayotgan salbiy his-tuyg'ular xavfsiz obyektlarga o'tkaziladi. Taxminan bir xil usullar bolalarda tajovuzkor xatti-harakatni tuzatish uchun profilaktika uchun mos keladi. Bunday turdagi bola uchun faqat yaxshi so'z uning g'azabini engillashtiradi. Bunday bolani "buzilgan" deb hisoblamang. Agar siz shu tarzda o'ylashni boshlasangiz, sizda begonalashish va bolani rad etish hissi paydo bo'lishi mumkin. U ham buni albatta his qiladi va unga eng yaqin bo'lganlar orasida yolg'izlik hissi bolaning yanada qiyinlashishiga olib kelishi mumkin.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim muassasida psixolog, tarbiyachi va oilada otaona bolaga qiyinchiliklarni yengishga yordam bersa, bolani tinchlantira olsa, mehribonlik, g'amxo'rlik bilan munosabatda bo'lsa, agressiv xatti-harakatlarni kamaytirish imkoniyati yaratiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalarning tajovuzkor xatti-harakatlarini hal qilish sabr-toqat, hamdardlik va ularning his-tuyg'ularini va boshqalar bilan o'zaro munosabatlarini boshqarishga yordam beradigan izchil yo'l-yo'riqni talab qiladi. G'azablanish, qo'rqish va shu kabi boshqa emotsiyalar insonni o'rab turgan sharoitga moslashish vazifasini bajaradi. G'azablanish odamlarda ham hayvonlarda kabi to'siqlarni yo'qotishga, maqsadiga erishishiga, o'zini himoya qilishiga yordam beradi. Shuning uchun har qanday agressiyani ko'rsatish qonun buzarlilik hisoblanmaydi. Bolalar hayotida agressiv xulq-atvor tez-tez uchraydi. Ulg'ayib kelayotgan bolalarda psixologik holatlar kechishiga vaqtida e'tibor berilmasa, salbiy oqibatlar yuzaga kelishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Z.Nishonova, G.Alimova. Bolalar psixologiyasi va uni o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma.- T.: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006. 14-15- b
2. Rahmatullayeva M., Rashidova G., Karakulova U. XXI asrda Pedagogik
3. Texnologiyalar va Pedagogik Mahorat //Журнал Педагогика и

4. психологии в современном образовании. – 2023. – Т. 3. – №. 1.
5. Furmanov I.A. Bolalarning tajovuzkorligi. Psixodiagnostika va tuzatish. - Minsk, 1996 yil.

